

LEGAL IMPLICATIONS OF POLITICAL DISCOURSE

Mihai Lupu

c.s. III, dr. ICES „Gh. Zane”, Academia Română, Filiala Iași

Abstract: Political discourse is a form of exercising socio-political fundamental rights. Candidates, governors or opponents, on all the meridians and within the majority of political regimes, seem to value more the performative side of discourse, to convince voters, then as an action line that should be followed either and only in the form of diligence, if not the result.

The legitimate question is whether political discourse can generate legal relationships and, therefore, to forms of legal liability, or whether it "escapes" the field and remaining exclusively in a volatile context, limited to a monologue or eventually dilatory dialogue with the perspective of dissolution after a first audience effect.

Keywords: discourse, politics, legal liability, governance, election campaign

1. Suntem răspunzători din punct de vedere juridic pentru ceea ce spunem în public?

Răspunsul la întrebare poate genera studii ample sau este suficient a redus la o simplă afirmație, care ține de domeniul evidenței. Orice persoană fizică sau juridică, în anumite condiții, răspunde din punct de vedere juridic pentru ceea ce exprimă public. În mod evident, nu fiecare discurs, indiferent de forma ar îmbraca, are consecințe juridice.

Discursul poate fi calificat juridic sub diferite forme. Negocierea cu taximetristul care transportă o persoană pe o distanță convenită antrenează o răspundere contractuală: șoferul trebuie să asigure o călătorie confortabilă, în siguranță, iar clientul are de plătit suma solicitată.

Câteodată, un discurs constituie latura obiectivă a unor infracțiuni sau contravenții, fiind aspru sancționat de lege. De exemplu, Codul penal român¹ incriminează:

- comunicare de informații (art. 404): *comunicarea sau răspândirea, prin orice mijloace, de știri, date sau informații false ori de documente falsificate, cunoscând caracterul fals al acestora, dacă prin aceasta se pune în pericol securitatea națională, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani;*

- mărturia mincinoasă [art. 273 alin. (1)]: *fapta martorului care, într-o cauză penală, civilă sau în orice altă procedură în care se ascultă martori, face afirmații mincinoase ori nu spune tot ce știe în legătură cu faptele sau împrejurările esențiale cu privire la care este întrebat se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă;*

- instigarea publică [art. 368 alin (1)]: *fapta de a îndemna publicul, verbal, în scris sau prin orice alte mijloace, să săvârșească infracțiuni se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă, fără a se putea depăși pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea la săvârșirea căreia s-a instigat;*

¹ Publicat în M. Of. al României, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009, intrat în vigoare la 1 februarie 2018.

- incitarea la ură sau discriminare (art. 369): *incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.*

2. Discursul electoral, discursul autorității și discursul opoziției

Scopul candidatului (partid, formațiune politică sau independent) este să câștige și să exercite puterea, înțelegând prin putere o anumită poziție, care poate îmbrăca diverse forme: guvernare, opoziție instituționalizată, etc.

Într-o taxonomie extrem de simplă, centrată pe finalitate, discursul politic poate fi:

- electoral: se urmărește convingerea persoanelor cu drept de vot să opteze pentru un candidat;

- al autorității: este o modalitate a exercitării puterii de stat de către organele de stat politice, a actului de guvernare, urmărind, în plan secundar, menținerea puterii;

- al opoziției: se constituie ca o critică a actului de guvernare și înlocuirea majorității instituționalizate în actul de guvernare.

Metodele de investigare a discursului cunosc în prezent o mare complexitate, implicând cercetători din diverse domenii: filozofi, programatori, sociologi, psihologi, politologi.² Dezvăluind gândurile, sentimentele, personalitatea și motivațiile pe baza analizei cuvintelor folosite în limbajul uzual/construit, devine mult mai ușoară sarcina de alcătuire a unei cuvântări prin care să se obțină un efect maxim asupra electoratului/guvernaților.

Argumentația și raționalitatea sunt specifice mai mult discursului angajant, electoral sau celui al opoziției, și mai puțin celui al autorității. „Oriunde sunt invocate argumente, autoritatea dispare, iar ordinii egalitare a convingerii i se preferă întotdeauna o ordine autoritară bazată pe ierarhie. Așa încât, dacă se dorește o definiție realistă a autorității, ea trebuie să se realizeze prin contrapunerea sa simultană, atât constrângerii prin forță, cât și convingerii prin argumente. În timp ce puterea trimite la forță și constrângere, autoritatea este mai curând o valoare și o virtute ce transcende persoanele și diversele guvernări istorice.”³

Volatilitatea discursului politic pare a exonera de consecințele sancționatorii pe emițător. Într-o monografie dedicată temei⁴, principalele caracteristici ale discursului sunt considerate: ambiguitatea intenționată; caracterul disimulat al mesajului; tonalitatea imperativă; substratul explicit polemic care dă și forță unui astfel de discurs. Paradoxal, un astfel de discurs fundamentează puterea prin legitimare. Surprinzând raportul discursului politic cu adevărul și valorile, autorul susține că „fiecare individ sau grup angajat în relațiile de putere ce funcționează într-un cadru organizat urmărește să ajungă în situația de purtător al puterii dar nu prin orice mijloace, ci numai prin acelea care asigură legitimitatea puterii. Fundamentul legitimității puterii este unul de ordinul discursivității. Legitimitatea puterii nu este dată de calculul cantitativ al opțiunilor, acesta este doar punctul final al unei activități mult mai cuprinzătoare în care se angajează grupurile de putere, activități unde rolul discursivității este primordial. Un astfel de discurs este purtătorul intereselor, aspirațiilor, opțiunilor grupurilor de putere care îl pun în circulație care reprezintă anumite segmente de mai mică sau mai mare amplitudine a societății.

²<http://liwc.wpengine.com> – metoda computerizată de prelucrare lingvistică a discursurilor politice (LIWC - Linguistic Inquiry and Word Count), dezvoltată de Universitatea din Texas at Austin și Universitatea din Auckland.

³Hannah Arendt în Gheorghe Teodorescu, *Putere, autoritate și comunicare politică*, Nemira, București, 2000, p. 30, 33.

⁴Constantin Sălăvăstru, *Discursul puterii*, Ed. Tritonic, București, 2009, p. 21-22.

De aici și natura ideologică. Interogațiile care urmează sunt firești. Se poate vorbi de adevăr convenabil? Există o minimă morală care trebuie să domine discursul sau poate fi guvernat de machiavelism?” În acest context, răspunderea juridică, expresie o concretului social-politic, devine greu de imaginat.

3. Programul politic, limită a discursului politic

Deși, aparent, oamenii politici au o mare libertate în utilizarea discursului, există jaloane clare, reglementate, care, cel puțin la nivel teoretic, îngrădesc posibilitățile de acțiune, inclusiv la nivel discursiv. O minimă cultură politică ar impune cunoașterea terenului și a regulilor după care joacă cei care vor să convingă, să câștige puterea și să o exercite cât mai mult timp. De multe ori însă, sunt exploatate emoțiile și sentimentele în detrimentul raționalului. Populismul, extremismul, intoleranța se ridică chiar în societățile cu o bogată experiență democratică, pluralistă, compromițând achizițiile greu realizate de-a lungul timpului în direcția valorilor care le-au fundamentat.

Activitatea politică este, la nivel teoretic și legal, circumscrisă programului politic, instituționalizat juridic în România. Legea partidelor politice⁵ consacră obligativitatea unui program politic, cu un cadru destul de bine determinat (art. 2, 3, 9, 11, 18):

- *prin activitatea lor, partidele politice promovează valorile și interesele naționale, pluralismul politic, contribuie la formarea opiniei publice, participă cu candidați în alegeri și la constituirea unor autorități publice și stimulează participarea cetățenilor la scrutinuri, potrivit legii;*

- *pot funcționa ca partide politice numai asociațiile cu caracter politic, constituite potrivit legii, și care militează pentru respectarea suveranității naționale, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale, a ordinii de drept și a principiilor democrației constituționale;*

- *sunt interzise partidele politice care, prin statutul, programele, propaganda de idei ori prin alte activități pe care le organizează, încalcă prevederile art. 30 alin. (7)⁶, art. 40 alin. (2)⁷ sau (4)⁸ din Constituția României, republicată;*

- *statutul și programul politic ale partidului trebuie să fie prezentate în formă scrisă și aprobate de organele împuternicite prin statut;*

- *pentru înregistrarea unui partid politic se depune la Tribunalul București programul partidului politic.*

⁵ Republicat în M. Of., Partea I nr. 408 din 10 iunie 2015.

⁶ *Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.*

⁷ *Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.*

⁸ *Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.*

4. Sancționarea discursului politic. Imunitatea

Potrivit art. 45 din Legea partidelor politice, un partid poate fi dizolvat atunci când urmărește alt scop decât cel care rezultă din statutul și programul politic sau când încalcă prevederile constituționale.

Procedura desființării unui partid politic este destul de puțin accesibilă. Sesizarea instanțelor judecătorești se poate face numai de către Ministerul Public. În consecință, cetățenii cu drept de vot nu pot cere direct pronunțarea unei hotărâri prin care un partid se fie desființat.

În privința neconstituționalității partidului, se pronunța Curtea Constituțională a României când este formulată o contestație de președintele uneia dintre Camerele Parlamentului sau de Guvern. Președintele Camerei poate formula contestația numai pe baza unei hotărâri adoptate de Cameră cu votul majorității membrilor săi.⁹ Asupra constituționalității unui partid politic, instanța de contencios constituțional, de la înființare până în prezent, s-a pronunțat o singură dată, în 2014.¹⁰

Sesizarea a fost respinsă pe procedură, ca inadmisibilă.

Contestatoarea a arătat că a formulat contestația pentru a se lămuri dacă Uniunea Democrată Maghiară din România este un partid cu drept de a participa la viața politică a țării, de a propune candidaturi pentru alegerile parlamentare și locale, deși a fost înregistrată ca uniune culturală. Precizează că în România au fost constituite numeroase uniuni culturale ale minorităților naționale, dar niciuna nu beneficiază de aceleași drepturi ca Uniunea Democrată Maghiară din România, neavând atâția reprezentanți în Parlamentul României sau în autoritățile locale. Mai mult decât atât, încă din anii '90 s-au înființat și partide ale etnicilor maghiari. Menționează, totodată, că Uniunea Democrată Maghiară din România primește subvenții din bugetul statului atât ca uniune culturală, cât și ca partid politic.

În pronunțarea deciziei, Curtea a reținut că nu sunt îndeplinite condițiile pe care contestațiile referitoare la constituționalitatea unui partid politic trebuie să le îndeplinească vizează, pe de o parte, calitatea autorului sesizării (președinții celor două Camere sau Guvernul) și, pe de altă parte, obiectul acesteia (trebuie să vizeze un partid politic, or sesizarea vizează o asociație care nu este înregistrată în Registrul partidelor politice ținut de Tribunalul București).

Lipsa de sancțiuni drastice pentru un discurs politic care evită cadrul legal ar putea duce la concluzia că România poate fi un exemplu. Mass-media poate demonstra contrariul. Nu de puține ori, ieșirile oamenilor politici, reprezentanți ai unor partide sau independenți, sfidează un minim bun simț.

Unul dintre principiile fundamentale aplicabile drepturilor omului și libertăților cetățenești este principiul egalității, căruia Constituția României¹¹ îi consacra două texte:

- art. 4 alin. (2): *România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială;*

⁹ Legea nr. 47/1992, Republicat în M. Of., Partea I nr. 807 din 3 decembrie 2010.

¹⁰ https://www.ccr.ro/uploads/Statistica/2018/SinRo_oct.pdf; Decizia nr. 272/2014 referitoare la respingerea contestației având ca obiect constituționalitatea Uniunii Democrate Maghiare din România, Publicat în M. Of. al României, Partea I nr. 451 din 20 iunie 2014.

¹¹ Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003.

- art. 16 alin. (1) *Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. (2) Nimeni nu este mai presus de lege. (3) Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități. (4) În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale.*

Apărarea unui discurs politic care se încadrează în limitele legale poate reveni, din punct de vedere legal, și Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării¹², autoritatea de stat autonomă, sub control parlamentar, care își desfășoară activitatea în domeniul discriminării. Consiliul este garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte, și își exercită atribuțiile în următoarele domenii: prevenirea faptelor de discriminare prin realizarea de campanii de informare, de conștientizare privind drepturile omului, efectele discriminării, principiul egalității, cursuri de formare, de informare, proiecte și programe la nivel local, regional și național, realizarea de studii, rapoarte; medierea faptelor de discriminare a părților implicate în cazul de discriminare; investigarea, constatarea și sancționarea faptelor de discriminare; monitorizarea cazurilor de discriminare în urma constatării unor cazuri de discriminare, prin supravegherea ulterioară a părților implicate; acordarea de asistență de specialitate victimelor discriminării prin explicarea legislației celor interesați de către consilierii juridici ai CNCD, prin îndrumarea asistată în ceea ce privește activitatea de depunere a petiției și informații suplimentare ce decurg din această procedură.

Printre faptele de discriminare sancționate contravențional de CNCD¹³ se numără și atingerea adusă demnității persoanei prin *orice comportament manifestat în public , având caracter de propagandă naționalist -șovină, de instigare la ură rasială sau națională , ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare , îndreptat împotriva unei persoane , unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă , naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale* (art. 15). Contravenția este sancționată cu amendă de la 400 lei la 4.000 lei, dacă discriminarea vizează o persoană fizică , respectiv cu amenda de la 600 lei la 8.000 lei, dacă discriminarea vizează un grup de persoane sau o comunitate [art. 26 alin. (1)].

Sesizat cu privire la afirmațiile domnului Victor Viorel Ponta, Prim-mistru al României, CNCD a hotărât *că afirmațiile făcute în cadrul emisiunii „Punctul de întâlnire” din data de 07.09.2014, care au avut următorul conținut: „Nu exagerez folosind acest termen, cred că efectele asupra societății românești lăsate de cei zece ani de regim Bănescu sunt destul de asemănătoare cu cele lasate de regimul nazist în Germania și de asta spun de debășificarea societății” nu constituie fapte de discriminare în sensul prevederilor art. 2 alin. (1) și art. 2 alin. (4) coroborat cu art. 15 din O.G. nr. 137/2000, republicată, cu modificările și completările ulterioare, acestea încadrându-se în limitele libertății de exprimare.*¹⁴

¹² <http://cncd.org.ro>

¹³ Reglementate în Ordonanța Guvernului nr. 137/31.08.2000, Republicat în M. Of., Partea I nr. 99 din 8 februarie 2007.

¹⁴ Hotărârea din 24.09.2014, <http://cncd.org.ro/2014-09-24-comunicat-de-presa-referitor-la-hotararile-adoptate-de-colegiul-director-al-cncd-in-sedinta-din-data-de-24-09-2014>.

S-a constatat a fi contravenție și a fost sancționată cu avertisment contravențional *afirmăția publică a domnului Liviu Pop (senator al României), din data de 23 august 2018, conform căreia Forumul Democrat al Germanilor ar fi continuatorul unor organizații naziste.*¹⁵

Art. 72 alin. (1) din Constituția României reglementează imunitatea parlamentară, având următorul conținut: *deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.*

Imunitatea parlamentară s-a născut pe fondul unui conflict deschis între un parlament incipient, supus influențelor și imixtiunilor politice exterioare și executivul reprezentat de un monarh autoritar, mult mai puternic în acea epocă. Raport inegal de putere relevă două componentele cele mai importante ale imunității parlamentare. Prima, nevoia de independență și de libertate pe care parlamentul le-a construit prin mecanismele imunității parlamentare. Cea de doua, conceptualizată de John Stuart Mill în *Despre Libertate* ca tirania majorității ce contrazice spiritul libertății. Imunitatea parlamentară s-a consolidat odată cu evoluția parlamentarismului. Această ipoteză este constatată și de către F. W. Maitland, *The Constitutional History of England* și A.F. Pollard, *The evolution of the English Parliament*, care surprinde conflictul inegal dintre Camera comunelor, pe de o parte, și monarh și Camera lorzilor, pe de altă parte. Pe fondul acestui moment istoric, se dezvoltă și primele interpretări ale privilegiilor parlamentare.¹⁶ Desigur, de atunci, conceptul s-a dezvoltat. În prezent, imunitatea parlamentară include lipsa răspunderii și condiții speciale pentru restrângerea efectivă a drepturilor și libertăților parlamentarilor.

BIBLIOGRAPHY

1. Odette Arhip, Teoria argumentării. Retorica modernă, Ed. Sedcom Libris, Iași, Ionuț-Ciprian Negoită, *Imunitatea (parlamentară), puterea politică și guvernarea. Schimbări conceptuale din Evul Mediu și până în epoca modernă*, în volumul *A guverna/ a fi guvernat. Ipostaze ale raportului dintre stat și cetățean*, coordonat de Ruxandra Ivan și Vasile Pleșca, Editura Pro Universitaria, București, 2015, p. 171
Constantin Sălăvăstru, *Discursul puterii*, Ed. Tritonic, București, 2009
Gheorghe Teodorescu, *Putere, autoritate și comunicare politică*, Nemira, București, 2000

¹⁵Hotărârea din 03.10.2018, <http://cncd.org.ro/2018-10-03-comunicat-de-presa-referitor-la-hotararea-adoptata-de-colegiul-director-al-cncd-in-sedinta-din-data-de-03-10-2018>

¹⁶ Ionuț-Ciprian Negoită, *Imunitatea (parlamentară), puterea politică și guvernarea. Schimbări conceptuale din Evul Mediu și până în epoca modernă*, în volumul *A guverna/ a fi guvernat. Ipostaze ale raportului dintre stat și cetățean*, coordonat de Ruxandra Ivan și Vasile Pleșca, Editura Pro Universitaria, București, 2015, p. 179